

ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
СОЦІАЛЬНО – ПСИХОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ ТА ПРАКТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

Батьківство як соціальна роль у свідомості міських та сільських жителів

Курсова робота
студентки 35 групи
соціально – психологічного факультету
спеціальності «Практична психологія.
Соціальна педагогіка»
Світлани Михайлівни Курдій
Викладачі: Крамарчук С. В.

Зміст

Зміст.....	2
Вступ.....	3
Розділ I. Теоретичні засади дослідження батьківства, як соціальної ролі.....	5
1.1.Сім'я – провідний чинник соціалізації особистості.....	5
1.2.Функції сім'ї.....	7
1. 2. Українська сім'я в сучасних умовах.....	9
1.3. Уявлення про батьківство.	11
1.4. Материнство.....	15
1.5. Місце чоловіка в сучасних сім'ях.....	18
Розділ II. Методологічні засади дослідження батьківства.....	22
2.1. Дослідження уявлення про батьківство Т.Лірі.....	22
2.2. Дослідження батьківства Р.В. Овчарової за методикою «Незакінчене речення».....	24
Розділ III. Батьківство як соціальна роль у свідомості міських та сільських жителів.	26
3.1. Порівняльний аналіз виховання в міських та сільських сім'ях.....	26
3.2. Діагностика внутрісімейних стосунків за допомогою «Малюнок сім'ї».....	29
Підсумок.....	34
Список використаних джерел.....	36

Вступ

Актуальність дослідження. Часто термін “відповідальне батьківство” використовується в розумінні правильного використання знань про фізіологію плідності, правильного застосування методу розпізнавання плідності, природного планування чи навіть застосування контрацепції. Але цього замало. Тому важливо знати, що ж таке відповідальне батьківство?

Батьками, як правило, стають дорослі люди, які вже з великою вірогідністю не один раз замислювалися над сенсом свого життя. «Сенс життя... Мета життя... Поняття, про які рано чи пізно, але замислюється кожна людина. Найважливішою є якість відрізка життя, що ти прожив, - наскільки морально ти жив, необхідний був для тих, хто тебе оточує, наскільки розвинув та реалізував ті можливості, що були в тебе закладено.

Батьківство – це прийняття рішення про те, що ми хочемо мати дитину і готові стати батьками. З першого моменту появи дитини на світ, на батьків покладено обов’язок готувати її до життя та практичної діяльності, забезпечити розумну організацію її життя, допомогти засвоїти позитивний досвід старших поколінь, набути власного досвіду поведінки й діяльності. В першу чергу від батьків залежить успішність розвитку та життя дитини. Саме на батьківську голову покладено відповідальність за своїх дітей, їх життя, коронувавши їх як найперших і незамінних вихователів у житті кожної дитини. Тому ми повинні якнайбільше знати, що таке батьківство.

Найважливіше у житті дитини - це любов до неї з боку батьків та тих людей, що її оточують. А також важливе значення відіграє і свідоме ставлення до батьківства, грамотність у виконанні своїх батьківських обов’язків.

Незважаючи на всі бурхливі й стрімкі зміни в Україні, цінностями на всі часи є батьківська любов, розуміння, справжня сім’я, яка захищає,

забезпечує розвиток, готує до самостійного життя, робить щасливим і навчає бути ним.

Сім'я є природним середовищем первинної соціалізації дитини, джерелом її матеріальної та емоційної підтримки, засобом збереження і передання культурних цінностей від покоління до покоління. Ще в кінці XIX ст.. були опубліковані перші наукові праці присвячені інституту сім'ї.

Значного внеску у дослідження батьківства було внесла Р.В. Овчарова, яка стверджувала, що майбутнє суспільства – це сьогоднішній стан батьківства.

Об'єкт дослідження: батьківство, як соціальна роль .

Предмет дослідження: особливості усвідомлення батьківства, як соціальної ролі міськими та сільськими жителями.

Мета дослідження: дослідити особливості уявлень про батьківство як соціальної ролі сільськими та міськими жителями.

Гіпотеза: виявити чи існує різниця в уявленні про батьківство міських та сільських жителів.

Завдання дослідження: проаналізувати наукову літературу з дослідженнями про уявлення батьківства.

Дослідити особливості уявлень про батьківство міських та сільських жителів.

Розділ I. Теоретичні засади дослідження батьківства, як соціальної ролі.

1.1.Сім'я – провідний чинник соціалізації особистості.

Сім'я являється історично конкретною системою взаємовідносин ніж подружжям, батьками і дітьми; малою групою, члени якою пов'язані між собою шлюбними або родинними зв'язками, спільним побутом і взаємною моральною відповідальністю.

Вона завжди виступає моделлю конкретного історичного періоду розвитку суспільства, відображає його економічні, моральні й духовні суперечності.

Всі людські проблеми починаються і закінчуються у сім'ї. Адже вона являється основою збереження культури, етичних норм, традицій народу, це основа соціальної естафети суспільства, основа виживання суспільства та окремої особистості, всілякої підтримки людини. Недарма ж відомий видатний фахівець в галузі психології сім'ї Вірджинія Сатір сказав: «Коли б ми могли лікувати сім'ю, ми могли б лікувати суспільство.»

Сімейна атмосфера, в якій виростає чесна, проста скромна людина, яка з любов'ю відноситься до людей, батьків створюється там, де не зловживають похвалою; не виховують в страху перед жорстокими фізичними покаранням; розвивають у дітей вольові якості характеру, прививають їм добросовісне відношення до праці; виховують у дітей любов та повагу до дорослих.

Доволі часто батьки, не піддаючи сумніву свою компетентність, звинувачують у загостренні відносин з дитиною школу, суспільство і не бажають визнавати помилковість своїх думок, почуттів, дій. В більшості випадків вихованням, емоційним спілкуванням з дітьми займається матір, батько займається вихованням в залежності від настрою. В наслідок в сім'ї відсутня системність взаємовідносин, батьки для дитини не виступають єдиним цілим. [7;3].

Вчені виділяють три психологічні типи сім'ї і розглядають можливості адаптації дітей із цих сімей в суспільстві.

Традиційна сім'я – в ній виховується повага до авторитету старших , педагогічний вплив здійснюється зверху до низу. В наслідок цього дитина з такої сім'ї має здатність легко входити в суспільну структуру . Такі діти легко засвоюють традиційні норми, але стикаються з проблемою при створенні власної сім'ї.

Дітоцентрична сім'я – в ній головною задачею батьки вважають забезпечення майбутнього благополуччя дитини. В цілому сім'я існує тільки заради дитини. Вплив як правило здійснюється від дітей на батьків. В наслідок у дітей формується висока самооцінка, відчуття власної значимості, але збільшується вірогідність конфліктів із соціальним оточенням за межами сім'ї.

Подружня сім'я – тут головною ціллю являється взаємна довіра , прийняття і автономність її членів. Виховний вплив - горизонтальний, нарівних батьки - діти . Як правило у дітей вихованих у таких сім'ях відсутні навички підкоряння соціальним вимогам. Вони погано адаптуються в оточуючому середовищі . Таким чином розглядаючи батьківство в аспекті сімейної системи, потрібно відзначити, що саме соціалізація і виховання дітей зберігаються в якості основної функції сім'ї протягом всього історичного етапу її існування. [7;9].

1.2. Функції сім'ї

Слід зазначити що в останні роки дещо змінилися погляди на сім'ю як систему Н.В.Кузніцова, Л.І.Щербич аналізуючи еволюцію поглядів на систему сім'ї говорять про те, що сучасна сім'я розглядається в комплексі всіх властивих їй функцій: виробничої, репродуктивної, господарської, сфери життєдіяльності сім'ї, сфери духовного спілкування, сфери влади і лідерства, сфери первинного соціального контролю, сексуальної сфери. Цей погляд відрізняється від попередніх, коли сім'я сприймалася з якої не будь одної сторони [7;9]

Функція сім'ї - це спосіб прояву активності, життєдіяльності її членів. У всі часи головні функції сім'ї склалися довкола однієї – виховання дітей.

Репродуктивну функцію родини можна вважати головною суспільною функцією, в основі якої лежить інстинктивне прагнення людини до продовження свого роду. Але роль сім'ї не зводиться до ролі “біологічної” фабрики. Виконуючи цю функцію, родина є відповідальною за фізичний, психічний і інтелектуальний розвиток дитини, вона виступає своєрідним регулятором народжуваності.

Для кожної людини сім'я виконує *емоційну і рекреативну функції*, що захищають людину від стресових і екстремальних ситуацій. Затишок і тепло домашнього вогнища, реалізація потреби людини в довірливому й емоційному спілкуванні, співчуття, співпереживання, підтримка - усе це дозволяє людині бути більш стійким до умов сучасного неспокійного життя.

Сутність і зміст *економічної функції* складається у веденні не тільки загального господарства, але й в економічній підтримці дітей та інших членів родини в період їхньої непрацездатності.

Людина здобуває цінність для суспільства тільки тоді, коли вона стає особистістю, і становлення її вимагає цілеспрямованого, систематичного

впливу. Саме родина з її постійним і природним характером впливу покликана формувати риси характеру, переконання, погляди, світогляд дитини. Тому має сенс виділення *виховної функції* родини як основної.

Але слід зазначити, що в різні періоди становлення і розвитку сім'ї функції її членів змінюються. Зміни відбуваються й у відносинах чоловіків і жінок у родині: їхні взаємини, а також відносини різних поколінь, ступенів споріднення, батьків і дітей різної статі і віку.

1. 2. Українська сім'я в сучасних умовах

Якщо говорити про стан української сім'ї в сучасних умовах, то всі дослідники говорять про основну ознаку - це послаблення основних функцій сім'ї (репродуктивної, економічної, виховної тощо).

Вітчизняні фахівці виділяють наступні причини, з якими найчастіше пов'язані проблеми, що виникають у сім'ях: матеріальні труднощі; алкоголізм, пияцтво одного із членів сім'ї; безробіття одного з членів сім'ї; наркоманія; труднощі підліткового віку дітей; подружня невірність; непрацездатність; інвалідність одного із членів сім'ї; втручання родичів; хвороба дитини; позбавлення волі одного із членів сім'ї; психічне захворювання одного із членів сім'ї; конфлікт між членами сім'ї; різні види насильства.[2; 6]

В зв'язку з тим, що усі основні витрати усіх без виключення домогосподарств спрямовані саме на забезпечення харчування та оплати житлово - комунальних послуг, то досить мала частка лишається на охорону здоров'я, освіту, відпочинок і культуру тощо.

Житлове забезпечення сімей з дітьми характеризується наступними ознаками. Збільшення кількості дітей в родині призводить до зниження рівня облаштування житла зручностями не залежно від типу місцевості.

Про послаблення репродуктивної функції свідчать негативні тенденції демографічного характеру. Несприятлива демографічна ситуація в Україні пов'язана із загостренням проблем функціонування сім'ї як осередку відтворення населення, зниженням її демографічного потенціалу. Дана функція української сім'ї на сучасному етапі характеризується несприятливими тенденціями щодо репродуктивного здоров'я населення України, хоча маємо позитивні зрушення щодо зниження малюкової та материнської смертності, зменшення абортів серед дівчат підліткового віку

Сьогодні спостерігається зменшення кількості дітей в українських сім'ях, що характеризується певними ознаками, зокрема це - народження лише однієї дитини певною частиною українських шлюбних пар, відкладання "на потім" укладення шлюбу. Народження дитини часом обумовлена не вільним свідомим вибором певної моделі демографічної поведінки, а жорсткими економічними умовами життєдіяльності, невирішеністю житлової проблеми тощо. Сім'ї з однією дитиною домінують на всій території України

Несприятлива дітородна та виховна функція в молодих сім'ях зумовлена насамперед матеріальними труднощами та відсутністю житла. В особливо скрутному становищі перебувають студентські сім'ї та сім'ї військовослужбовців, що обумовлює специфіку їх соціального захисту

Однією з основних функцій сім'ї є виховна функція, яка є дуже важливою саме для становлення та соціалізації дитини як майбутнього суб'єкта створення сім'ї.

Послаблення системи сімейного виховання є ознакою виховної функції сім'ї в сучасних умовах та наслідком розпаду системи суспільного виховання дитини, яке було за радянських часів, і не сформованістю нової системи. Також сьогодні спостерігаємо зниження відповідальності батьків за народження та виховання дитини.

Але сьогодні серед сімей, що перебувають у складному матеріальному становищі, далеко не всі зазнають соціальних проблем. І навпаки, у багатьох проблемних сім'ях переважають не матеріальні труднощі, а проблеми іншого характеру. Отже, матеріальний добробут не вирішує всіх проблем сім'ї. Досить часто матеріальні проблеми пов'язані, як правило, з соціальними проблемами, такими, як інвалідність одного з членів сім'ї, алкоголізм, наркоманія тощо.

1.3. Уявлення про батьківство.

У гарних батьків виростають гарні діти. Як часто чуємо ми це твердження часто важко пояснити, що ж це таке - гарні батьки.

Майбутні батьки часто думають, що гарними можна стати, вивчивши спеціальну літературу чи опанувавши особливими методами виховання. Безсумнівно, педагогічні і психологічні знання необхідні, але тільки одних знань мало. Адже батьківство - це інтегральне психологічне утворення особистості (батька і / або матері) включаючи сукупність ціннісних орієнтації батьків, настановлення і очікування, батьківських почуттів, відношень і позицій, батьківської відповідальності і стилю сімейного виховання. Кожний із цих компонентів включає в себе когнітивний, емоційний, поведінковий складові. До появи дитини на світ уявлення про батьківство здійснюється на теоретичному рівні, під час розмов один з одним у мріях і планах на майбутнє. З появою дитини воно отримує друге народження, коли теорія починає втілюватися на практиці. В цей період здійснюється узгодження уявлення чоловіка і жінки відносно їх батьківської ролі, про функції, розподіл обов'язків, відповідальності, в цілому про батьківство.

Когнітивний компонент – це розуміння батьками родинного зв'язку з дітьми, уявлення про себе як про батьків, уявлення про ідеальне батьківство, образ чоловіка та дружини як батьків спільної дитини, знання батьківських функцій, образ дитини.

Емоційний компонент – це суб'єктивне сприйняття себе, як батьків, батьківські почуття, відношення до дитини, відношення подружжя до себе як до батьків, відношення до другої половини, як до батька чи матері спільної дитини.

Поведінковий компонент – це вміння, навички і діяльність батьків по догляду, матеріального забезпечення, виховання і навчанню дитини, взаємовідносини чоловіка та дружини як батьків спільної дитини, стиль

сімейного виховання .

Розвинута форма батьківства характеризується відносною стійкістю і стабільністю і реалізується в узгодженості уявлень про батьківство [7;14].

Проведений теоретичний аналіз літератури показав, що до цих пір в психології питання про систему факторів детермінуючих батьківство , ще не вирішені. Як правило теоретичні положення і практичні дослідження в області сім'ї стосуються окремих аспектів пов'язаних з формуванням людей як батьків.

Зовнішні фактори , що впливають на формування батьківства , можна об'єднати в три групи:

- фактор макросистеми
- фактор мезосистеми
- фактор мікросистеми

Таким чином комплекс впливу факторів призводить до формування певної моделі батьківства в кожному конкретному випадку.

Формування батьківства включає декілька рівнів. Згідно концепції А.В.Петровського первонаочальний рівень формування представляє собою процеси інтериоризації, що протікають на суб'єктивно-особистісному рівні і складаються ще при початку сімейного життя, до народження дитини. Тут діють фактори макросистеми (рівень суспільства), мезосистеми (рівень батьківської сім'ї).

З моменту народження дитини батьківство починає формуватися на надіндивідуальному рівні. На цьому етапі комплекс впливу представлений всім спектром , включаючи рівень мікросистеми, тобто рівень власної сім'ї. Саме тоді завершується формування батьківства. Як надіндивідуальне ціле феномен батьківства тісно пов'язаний з такими поняттями як відповідальність , готовність і довіра. [7; 29].

Перша й основна задача батьків – є створення в дитини впевненості в тому, що її люблять і про неї піклуються. Ніколи, ні при яких умовах у дитини не повинні виникати сумніви у батьківській любові. Сама природна і сама необхідна з усіх обов'язків батьків - це ставлення до дитини в будь-якому віці з любов'ю й уважно.

Психологами доведено, що у трагедії підліткового алкоголізму та підліткової наркоманії часто винні не люблячі своїх дітей батьки. Головна вимога до батьків - це вимога любові. Але слід пам'ятати, що це не пов'язано і з забезпеченням матеріальних умов, з кількістю вкладених у виховання матеріальних витрат.

Глибокий постійний психологічний контакт із дитиною - це універсальна вимога до виховання, контакт необхідний у вихованні кожної дитини в будь-якому віці. Саме відчуття і переживання контакту з батьками дають дітям можливість відчутти й усвідомити батьківську любов, прихильність і турботу.

Основа для збереження контакту - щира зацікавленість в усьому, що відбувається в житті дитини, зацікавленість до його дитячих, нехай самим дріб'язковим і наївним, проблемам, бажання зрозуміти, бажання спостерігати за всіма змінами, що відбуваються в душі та свідомості зростаючої людини.

Головне у встановленні контакту - це спільний потяг до загальної мети, спільне бачення ситуацій, спільність у напрямку дій. Мова йде не про обов'язковий збіг поглядів і оцінок. Найчастіше точка зору дорослих і дітей різна, що цілком природно при розходженнях досвіду. Однак першорядне значення має сам факт спільної спрямованості до вирішенню проблем.

Важливе місце також займає рівність позицій дитини і дорослого.

Досягти цього в повсякденному сімейному спілкуванні з дитиною дуже важко. Звичайно стихійно виникаюча позиція дорослого - це позиція

«над» дитиною. Дорослий має силу, досвід, незалежність – дитина фізично слабша, недосвідчена, цілком залежна. Всупереч цього батькам необхідно постійно прагнути до встановлення рівності у взаємовідносинах.

Відношення батьків до дітей, спілкування взаємні почуття і багато іншого – все це входить в поняття батьківство. Ряд проведених досліджень дозволяє судити про неоднозначність батьківського відношення. Виділяють чотири його варіанти.

1. Уявлення батьків про дитину може бути адекватним. Адекватне уявлення – це, як правило найбільш повне і об'єктивне знання про психічні і характерологічні особливості дитини, її інтереси, захоплення, схильності, врахування індивідуальних особливостей розвитку дитини.

2. Неадекватне уявлення, яке проявляється в нав'язуванні дитині уявлення про її безпомічність і залежність, неможливості існування без батьків, приписування ролі „маленької”. Така тенденція називається інфантилізація дитини. В такому випадку батьки бачать дитину молодшою в порівнянні з реальним віком, інтереси та захоплення дитини здаються батькам дитячими і несерйозними.

3. Викривлене уявлення про дитину, викликане недооцінкою психофізичних даних, приписування дитині хворобливості, що іншими словами можна назвати інвалідизація.

4. Висока моральна вимогливість, тривога про майбутнє дитини, приписування соціальної неуспішності „маленького і поганого”, невіра в благополуччя дитини. Батьки бачать дитину не прилаштованою до життя, неуспішною, відкритою для дурних впливів, що призводить до відсутності довіри у батьків.

1.4. Материнство

Сімейне життя склалося віддавна так, що батьківські обов'язки поділяються між батьком і матір'ю, і притім поділяються нерівномірно. Найважливіші турботи по догляду за дітьми і початковим вихованням дітей лягають на матір як тому, що вона в стані віддати дітям більше часу, ніж батько, так і тому, що за традицією вона більше звикла до цього, а по натурі може внести в це більше ніжності, м'якості, ласки й уважності.

За результатами дослідження С.Ю.Мещерякової були виділені три рівня психологічної готовності до материнства.

1. *Низький рівень* готовності до материнства. Жінки цього рівня частіше всього характеризувалися у ваганні прийняття рішення чи мати дитину, в них помітні негативні переживання в період вагітності. Вони переважно орієнтувались на дотримання суворого режиму та були прихильниками суворого виховання. Вони також вказували на відсутність у своєму дитинстві прив'язаності до матері і суворого відношення до них з боку батьків, рідко гралися ляльками і надавали перевагу дітям старших трьох років.

Після народження діти у таких матерів мали низькі показники компонентів комплексу поживлення, в них спостерігалось слабо виражене бажання до співпереживання з матір'ю у радісній ситуації. Пізніше вони з великими труднощами вступали у контакт із сторонніми, погано володіли мовою, погано гралися.

2. *Високий рівень*. Ці жінки без вагань вирішували питання чи мати дитину, радувалися дізнавшись про вагітність. Орієнтувалися вони на дотримання м'якого режиму (годувати по потребі часто брати на руки). Як правило ця категорія в дитинстві мала прев'язаність до матері, ласкаве відношення батьків. Діти матерів з високим рівнем психологічної готовності проявили високий рівень спілкування з матір'ю: були більш ініціативні, краще володіли експресивно-мімічним спілкуванням, уміли

розвивати комунікативну ситуацію. Проявляли виражений інтерес до спілкування, швидко і з задоволенням включалися в нього, не переривали контакту по своїй ініціативі і активно протестували коли його зупиняла мати. В подальшому вони відрізнялися яскравою емоційністю, відкритим і доброзичливим відношенням до людей, високою допитливістю.

В матерів даної категорії переважало суб'єктивне відношення до дитини.

3. Середній рівень. В них спостерігалася суперечлива установка на виховання (вони не збиралися часто брати дитину на руках, але і не були прихильниками годування по годинам).

У дітей із третьою групою матерів спостерігався більш низький рівень спілкування з матір'ю ніж у другої. Вони менш ініціативні але мали високі показники компонентів комплексу поживлення, демонструючи переважно відповідну поведінку. Слабше вміли розвивати комунікативну ситуацію, нерідко самі зупиняли спілкування. [7;95].

Таким чином суб'єктивне відношення до дитини являється основним фактором в структурі психологічної готовності до материнства, і тим самим забезпечує найбільш сприятливі умови для психічного розвитку дитини, важливим показником якого є рівень спілкування дитини з матір'ю.

З народженням дитини народжується материнська тривога за неї і за світ, в який прийшло її дитя. А з нею посилюється почуття відповідальності за кожен свій крок у житті, за те, що є в ньому сьогодні і що передамо дітям завтра.

На материнській совісті і обов'язку – виховати кожного з своїх дітей таким, щоб ніхто з них не ріс безвідповідальним і невдячним. Мати повинна відчувати самоцінність дитинства, неповторність вдачі й особливості внутрішнього світу кожного сина й доньки, вправляючи недоліки поведінки і характеру дітей, не обмежувати їх саморозвиток, у

тактовному вмінні вчити дітей розуміти, поважати старших, одне одного, охоче допомагати в разі потреби, в розумному прагненні розвивати дитяче світобачення.

Але існують також негативні аспекти материнського виховання. А.І. Захаров виділяє наступні несприятливі моменти в особистості матері в взаємовідносинах з дитиною:

- намагання домінувати в сім'ї і вихованні
- направленість на жорстку дисципліну по відношенню до дітей та неврахування їх індивідуальності
- підвищена опіка над дітьми
- не сприйняття дитячої активності, рідка ласка по відношенню до дитини
- контроль кожного кроку, рання соціалізація
- велика дистанція у відношеннях з дітьми.

Жінка відразу хоче стати гарною мамою, що завжди знає, як поводитися, що і як робити. Але це, на жаль, неможливо. Ми не чарівниці, ми звичайні люди. Все, чому ми навчилися коли – не будь, вимагало часу. Скільки б ми не знали про дитину взагалі, ані ви особисто, а ніхто інший ще не знає нічого саме про цю, конкретну та особливу дитину [1;33]

1.5. Місце чоловіка в сучасних сім'ях

На перший погляд, чоловік - це міць, опора, захист, якого потребує і очікує слабка частина людства. З іншого боку, дослідження в галузі соціології сім'ї підтверджують високу значимість для жінок проявів турботи, піклування, любові.

Ці якості не є вродженими, але набуваються чоловіками в процесі соціалізації.

Як частина особистісної сфери батьківство являється необхідною умовою повноцінного розвитку особистості.

Психологічна готовність батька до батьківства визначається сформованістю:

- всіх сторін особистості які передбачають виконання покладених на них обов'язків;
- уявлення про роль батька, тобто знання функцій батьків сім'ї і його ролі у вихованні дитини;
- оцінка власної готовності стати батьком, тобто готовність прийняти на себе відповідальність за життя другої людини, дитини. [7;132]

Відповідність соціальній ролі чоловіка та очікуванням дружини є умовами гармонії в сімейних стосунках та можливості для чоловіків реалізувати себе в сім'ї. Але ситуація ускладнюється, коли у звичну модель стосунків «чоловік-дружина» втручається третій - дитина. Поява дитини в сім'ї часто стає для молодого тата справжнім шоком. Ступінь психологічної готовності чоловіків до соціальної ролі батька слабо корелює з їх фізіологічною готовністю до цього. Ще меншим виявляється ступінь готовності до ролі вихователя та усвідомлення відповідального батьківства.

Наслідком такої ситуації стають непоодинокі випадки, коли з появою дитини в сім'ї стосунки в родині загострюються, починають руйнуватися аж до розпаду молодого сім'ї.

Статистика стверджує, що 25 % чоловіків у віці до 35 років пережили розлучення, переважна більшість з них мала дітей віком до 7 років. Фактом є також, що 60 % розлучень припадає саме на молоді сім'ї з дітьми. Домінуючими причинами розлучення молодих сімей є:

- різне бачення членами подружжя моделі власної сім'ї;
- психологічна несумісність членів подружжя;
- побутове насильство в родині (переважно по відношенню до жінки);
- зловживання одним з членів родини алкогольними напоями та психотропними речовинами [2;9]

Перелічені факти є проявом проблеми загальної невідповідності чоловіків та жінок до подружнього життя. Особливо це стосується чоловіків, оскільки жінка має змогу отримувати знання і досвід від своєї матері, старшої сестри чи подруги, відвідувати курси для майбутніх мам тощо. Таким чином, чоловіки залишаються один на один із сімейними проблемами та відповідальністю за виховання дітей. Вихід із цієї ситуації кожен шукає сам у силу своїх індивідуальних особливостей, освіти, соціального досвіду та виховання.

Тому, чоловік повинен зробити усе для збереження міцної сім'ї та зайняти почесне місце чоловіка, а найголовніше - батька, участі котрого у своєму житті потребує кожна дитина.

Соціальна роль батька важка тим, що, на перший погляд, видається очевидною. Саме ця очевидність створює чимало психологічних пасток під час їх засвоєння. Ось деякі з них:

1) „пастка простої мети” – відмова від наявності екзистенціальної мети в ролі батька („Годую, одягаю, що ще потрібно?”);

2) „пастка нормальності”, або „все, як у людей” – потенційна відмова від розуміння і прийняття унікальності свого життя і життя членів своєї сім'ї;

3) „пастка правоти сили” – відмова від усіх можливих способів вирішення конфліктів, крім силових чи пов’язаних з демонстрацією сили;

4) „пастка віку” („Я ще молодий”, „Вона – ще нічого не розуміє, хай матір з нею вовтузиться”), орієнтація на вік як критерій розвину тості людини;

5) „пастка подарунка” („Я йому все купую, що захоче...”) – підміна екзистенціальності в стосунках речами, ігнорування цінності людського спілкування;

6) „пастка споживацтва”, або „в сім’ї можна розслабитися”. Почуття інших членів сім’ї не враховуються;

7) „пастка переваги статі” – відмова від вирішення життєвих завдань невідомим чином (жіночим);

8) „пастка соціальної цінності статі” („Хлопчик собі завжди дорогу проб’є”, „Чоловіка скрізь на роботу візьмуть”). Відмова від екзистенціальних переживань як непотрібних;

9) „пастка ревностів до дітей”, необхідність рахуватися з тим, що увага дружини належить маленьким дітям;

10) „пастка очікуваної обов’язкової любові”, наприклад, „Я тобі батько, тому ти повинен мене любити і поважати” [1;33]

Якщо для жінки материнство – це швидше біологічне, ніж соціальне начало, то для чоловіка батьківство – в основному соціального походження. Традиційно батьківство не передбачало щоденного догляду за дитиною.

Сьогодні, у зв’язку зі зміною становища жінки в суспільстві, намітився поворот до нового розуміння батьківства, усвідомлення чоловіками відповідальності за сім’ю і дітей. У новому понятті батьківства поступово зникає лінія, яка розділяє сферу материнства від сфери батьківства, та демаркаційна лінія, яку провело суспільство і глибоко засвоїли індивіди. При новому розумінні батьківства чоловіки почали

усвідомлювати, що означає бути батьком, і робити для своїх дітей те, що завжди робили жінки.

Проте „стати батьком” і „бути батьком” не одне і те ж, позаяк перехід до активної виховної діяльності у чоловіків не пов’язаний автоматично з народженням дитини, тим більше, що вони не знаходять моделей своєї поведінки в тому середовищі, в якому вирости. Якщо традиційна роль батька була пов’язана з інститутом успадкування, то нове розуміння батьківства – це усвідомили свою відповідальність за емоційний стан своїх дітей, усвідомили, що батьківська поведінка відбивається на поведінці дітей, на їх особистісному розвитку.

І неправильно діють ті жінки, які допускають чоловіка до дитини лише тоді, коли він має виступити в ролі караючої десниці. Не можна зводити роль батька в сім’ї до ролі пугала, міліціонера тощо.

Сила емоційної прив’язаності матері до дитини залежить і від того, була дитина бажаною чи ні, наскільки тісним і тривалим є її контакт з новонародженим, чим раніше і триваліший цей контакт, тим сильніше і материнське почуття, коли інстинкт підкріплюється досвідом і звичкою. Все це вірно і щодо батьків. [1;75]

Розділ II. Методологічні засади дослідження батьківства.

2.1. Дослідження уявлення про батьківство Т.Лірі .

Наглядний образ уявлення про батьківство виникає на основі досвіду, що має людина (перш за все в батьківській сім'ї) шляхом його відновлення в уяві.

В юних мріях формується образ бажаного батьківства. В деяких молодих людей цей образ виникає під впливом спогадів про своє важке дитинство. У інших навпаки під впливом позитивного прикладу своїх батьків вони пам'ятають багато приємних моментів свого дитинства і оцінюють його як найприємніші моменти життя. Тому вони бажають для своїх дітей такого ж дитинства. В будь якого випадку мрії впливають на цілісне уявлення про батьківство і являються сильним мотивуючим фактором [7;73]

Для визначення уявлення про батьківство було проведено ряд досліджень. Зокрема за допомогою проєктивних методик «Родительское сочинение» О. А. Карабанової, методики Т. Лірі («Я-реальный» и «Я-идеальный» родитель), авторської методики «Представления об идеальном родителе» були виявлені наступні уявлення про ідеальне батьківство серед сільських та міських жителів.

На Індивідуальному рівні згідно методики Т.Лірі:

- I власно – лідируючий
- II – незалежно – домінуючий
- III – прямолінійно – агресивний
- IV - недовірливо скептичний
- V - застінчиво – покірний
- VI- залежний
- VII – співпрацюючий
- VIII відповідально – альтруїстичний

Аналізуючи дані результати ми бачимо, що:

Ідеальні батьки в уявленні сільських жителів повинні бути порадиниками та наставниками для дитини, впевненими в собі і незалежними, наполегливими при досягненні своєї мети. В той же час вони повинні бути скромними, здатними до співпраці з оточуючими, і готовими допомагати та співчувати дітям. Образ сільських ідеальних батьків більш демократичний.

Ідеальні батьки в уявленні міських жителів характеризуються, як люди що вміють настоювати на своєму, домінуючі, безкомпромісні, що беруть відповідальність за все на себе, і вимагають до себе довіри. Образ міських батьків більш авторитарний.

Також було встановлено, що між ідеалом та реальною практикою батьківства, як в сільських так і міських сім'ях існує розбіжність.

Зокрема сільські мешканці відрізняються від своїх ідеалів по рівню конформізму, наполегливості в досягненні цілей. При цьому сільські матері незадоволені ефективністю батьківства, часто недосягають батьківських цілей, вони більш потребують допомоги при реалізації своїх цілей. А от сільські чоловіки – батьки більш реалістичні, скромні ніж їх ідеальні прототипи [7;81].

2.2. Дослідження батьківства Р.В. Овчарової за методикою «Незакінчене речення».

Значного внеску в дослідження відповідального батьківства внесла Р.В. Овчарова. Зокрема при проведенні порівняльного аналізу різниці між вихованням в міських та сільських сім'ях за методикою «Незакінчене речення» було встановлено: Що в сільських та міських сім'ях до найбільш важливих пріоритетів входять: любов до дитини, нормативність сімейного виховання, батьківська відповідальність та терпимість. Сільські та міські батьки вважають, що важливою умовою ефективного батьківства є любов та розуміння дітей, увага до дитини, теплі взаємовідносини батьки – діти, та батьківська підтримка. Відмінність спостерігається між поглядами батьків на батьківський авторитет та використання покарання. Сільські жителі менш вибагливі до себе та своїх дітей. [7;83]

		Міська сім'я %	Сільська сім'я %
Найбільш важливо для батьків	Любити та розуміти свою дитину	100	100
	Вміти правильно виховувати	87	80
	Біти відповідальним	87	80
	Бути терпеливим	60	53
	Бути прикладом для дитини	93	40
	Бути суворим, але справедливим	73	40
Вадливо для дітей	Що їх любили та розуміли	100	74
	Приділяти їм більше часу та уваги	100	73
	Щоб були теплі взаємовідносини з батьками	67	87
	Щоб батьки були поряд	80	100
В взаємовідносинах з дітьми батька неможна	Принижувати дитину	93	99
	Занадто балувати	40	13
	Показувати поганий приклад	74	27

При дослідженні серед сільських та міських жителів були помічені значні відмінності у поглядах чоловіків та жінок.

В уявленні сільських чоловіків, ідеальний батько виступає як фігура авторитарна, що намагається бути суворим в вихованні дітей, та велику увагу приділяючи забезпеченості та захищеності своєї сім'ї.

Сільські ж жінки уявляють ідеальних батьків, як турботливих, приділяючи багато уваги своїм дітям, та їх вихованню.

Міські чоловіки уявляють образ ідеальних батьків як більш власних, авторитарних і агресивних, що багато уваги приділяють суворості виховання.

міські ж жінки уявляють ідеальних батьків, як більш м'яких, добросердечних приділяючи багато часу вихованню дітей. Причому звертаючи уваги не на суворість виховання а на його правильність.

		Жінки		Чоловіки	
Найбільш важливо для батьків	Любити та розуміти свою дитину	54	47	93	53
	Вміти правильно виховувати	27	40	60	40
	Біти відповідальним	27	40	60	40
	Бути терпеливим	7	20	53	33
	Бути прикладом для дитини	33	13	60	27
	Бути суворим, але справедливим	40	20	33	20
Вадливо для дітей	Що їх любили та розуміли	46	34	66	40
	Приділяти їм більше часу та уваги	47	20	73	33
	Щоб були теплі взаємовідносини з батьками	20	40	47	47
	Щоб батьки були поряд	33	73	47	53
В взаємовідносинах з дітьми батька неможна	Принижувати дитину	40	33	53	66
	Занадто балувати	20		20	13
	Показувати поганий приклад	20	7	34	20

Розділ III. Батьківство як соціальна роль у свідомості міських та сільських жителів.

3.1. Порівняльний аналіз виховання в міських та сільських сім'ях.

В сучасній міській сім'ї традиційні цінності батьківства втрачають свою цінність під впливом таких фактів, як жіноче рівноправ'я, залучення жінок в професійну роботу, тісний сімейний побут. Сила батьківського впливу в минулому вкоренилася в тому, що він був втіленням влади і інструментальної ефективності. В сучасних умовах ситуація змінилася. Помітно знижується поляризація чоловічих та жіночих, батьківських та материнських ролей і образів, що відображається на позиціях матері та батька в сім'ї, і як наслідок негативно впливає на виховання.

Для проведення порівняльного аналізу різниці між вихованням в міських та сільських сім'ях було проведено дослідження за методикою «Незакінчене речення». Дітям із міських сімей було запропоновано закінчити дані речення:

1. Мій батько ....
2. Моя мати ....
3. Мій батько ніколи ....
4. Мій батько завжди...
5. Моя мати ніколи .....
6. Моя мати завжди .....

Аналізуючи відповіді дітей, було з'ясовано, що всі діти продовжуючи перше речення про батька назвали його позитивні якості характеру. Виконуючи аналогічне завдання стосовно матері, також було охарактеризовано її з позитивної сторони.

Продовжуючи речення «*мій батько завжди*» п'ять дітей написали на роботі, четверо - допомагає мамі по домашньому господарству та дитині у

вирішенні її проблем. Та найбільше дітей назвали відпочинок та телевізор, як основний вид діяльності батька під час його перебування вдома.

При продовженні речення *«Мій батько ніколи»* більша половина (10 чоловік) вказала на відсутність в сім'ї фізичного покарання з боку батька. Про те що батько не допомагає своїй дружині написало п'ятеро дітей.

Пишучи про матір *«Моя мати завжди»* майже всі діти (10 чоловік) написали про виконання матір'ю домашніх обов'язків (готує, прибирає і т.д.). Троє дітей при продовженні даного речення назвали позитивні якості мами, та лише двоє дітей зазначили про участь матері у вихованні дітей.

Продовжуючи останнє речення *«Моя мати ніколи»* семеро дітей вказали, що не карає дітей, а четверо написали про позитивні якості матері.

При аналізі аналогічного завдання виконано дітьми із сільських сімей було помічено деякі відмінності в поглядах про батьків.

Продовжуючи перше речення *«Мій батько»* шестеро дітей вказали на відношення батька до них, а саме що він їх любить. Про позитивні риси характеру батька написало п'ятеро дітей, а про негативні троє.

При продовженні другого речення *«Моя мама»* одинадцять дітей написали теплі слова на адресу матері (добра, ніжна, ласкава.) Двоє дітей написали про відношення матері до них, а саме що вона їх любить. Ще двоє дітей написали про наявність непорозумінь з мамою та успішне їх вирішення. (сваримося, але швидко миримося).

При написанні речення *«Мій тато завжди»* відповіді дітей значно відрізнялися. Четверо дітей написали «На роботі», троє зазначили, що основне заняття батька це дивитися телевізор та відпочивати. Ще четверо написали про шкідливі звички своїх батьків. Лише троє дітей написали, що батько приймає участь у їхньому житті, підтримує та піклується про них.

Пишучи речення *«Мій батько ніколи»* більша половина (10 чоловік) вказала на відсутність в сім'ї фізичного покарання з боку батька. Про те що батько не допомагає своїй дружині написало двоє дітей, та ще двоє

написали про невиконання батьком своїх обіцянок та відсутність уваги до них.

Пишучи про матір *«Моя мати завжди»* майже всі діти (9 чоловік) написали про виконання матір'ю домашніх обов'язків (готує, прибирає і т.д.) П'ятеро дітей написали, що їх мама допомагає та підтримує їх, виховує та дає поради. І лише одна дитина написала про зайнятість матері на роботі.

Закінчуючи речення *«Моя мама ніколи»* шестеро дітей написали про те, що мати не б'є дітей, а п'ятеро про відсутність у мами поганих звичок. Ще троє дітей написали, що мама ніколи їм не бреше та не забуває про них.

Аналізуючи результати проведеного дослідження найбільшу відмінність у результатах ми можемо побачити у описі дітей свого батька. Більшість міських дітей описали позитивні риси характеру свого батька, а от сільські діти пишучи про свого батька описали його гарне відношення до них.

Описуючи матір як сільські так і міські діти відзначили її позитивні риси характеру.

Описуючи про те, що їх батько зазвичай робить, більше міських дітей в порівнянні із сільськими відзначили зайнятість батька на роботі. А також велика кількість міських дітей написали, що їх батьки свій вільний час проводять біля телевізора, а сільські ж діти описали про шкідливі звички батька.

Описуючи свою маму сільські та міські діти відзначили, що більшість свого часу вона займається веденням домашнього господарства, та фізично не карає дітей.

При проведенні асоціативної методики, коли дітям було запропоновано написати десять визначень *«мій батько»*, та *«моя мама»* діти із сільських та міських сімей відзначили позитивні якості характеру батьків. Причому на їх думку мати у них більш лагідніша, добріша а батько суворіший, вимогливіший.

3.2. Діагностика внутрісімейних стосунків за допомогою «Малюнок сім'ї»

Для діагностики внутрісімейних стосунків було проведено дослідження за допомогою методики «Малюнок сім'ї». Даний тест допомагає виявити ставлення дитини до членів своєї сім'ї, те, як вона сприймає кожного з них і свою роль в сім'ї.

Дослідження було проведено з 15 дітьми із сільських та 15 дітьми із міських сімей.(додаток 3,4).

Аналізуючи структуру малюнків і порівнюючи склад намальованої та реальної сім'ї було з'ясовано, що усі міські діти намалювали повний склад сім'ї. А от серед малюнків сільських дітей спостерігається спотворення реального складу сім'ї, що заслуговує пильної уваги, тому що за цим майже завжди криється емоційний конфлікт, незадоволення сімейною ситуацією. Серед робіт міських та сільських дітей також є по два малюнки де намальовані додаткового до батьків дорослі, які не зв'язані з сім'єю, що вказує на пошук людини спроможної задовольнити потребу дитини в близьких емоційних контактах.

Розташування членів сім'ї вказує на психологічні особливості взаємин. Згуртованість сім'ї, малювання членів сім'ї зі з'єднаними руками, об'єднання їх у загальній діяльності є індикатором психологічного добробуту, включеності у сім'ю. Серед сільських дітей лише п'ять чоловік намалювали членів сім'ї із з'єднаними руками, а серед міських дітей чотири чоловіки. Це свідчить про те, що у більшості досліджуваних сімей низький рівень емоційних зв'язків.

Угрупування членів сім'ї в малюнку допомагає виділити психологічні мікроструктури сім'ї. Серед малюнків сільських дітей угрупування відсутнє, а серед малюнків міських дітей дві дитини зобразили членів сім'ї по групах.

Аналіз особливостей намальованих фігур.

Особливості графічних презентацій окремих членів сім'ї можуть дати інформацію великого діапазону: про емоційне відношення дитини до окремого члена сім'ї, про те, яким дитина його сприймає, про «Я – образ» дитини, її статеву ідентифікацію.

Руки є головними засобами впливу на світ, фізичного контролю поведінки інших людей. На одній із робіт дітей із сільської місцевості було зображено членів родини із великими пальцями, частіше всього це вказує на сприйняття дитиною агресивності цього члена сім'ї.

Голова – центр локалізації «Я» інтелектуальної і перцептивної діяльності; обличчя найважливіша частина тіла в процесі спілкування. Вираз обличчя намальованих людей також може бути індикатором почуттів дитини до них. При малюванні голови та виразів обличчя серед малюнків сільських та міських дітей відхилень не було помічено.

Аналіз процесу малювання.

При аналізі процесу малювання особливу увагу було звернуто на:

Послідовність малювання членів сім'ї, деталей, стирання, повернення до вже намальованих об'єктів, паузи.

Як при розповіді дитина починає з головного, так і в малюнку першим зображує найбільш значиму, головну або найбільш емоційно близьку людину.

Серед сільських дітей першою намалювали маму 7 дітей, батька 3 дитини, себе 5 дітей. Серед міських дітей першою зобразили маму 8 дітей, батька 2 дітей, себе 5 дітей. Таке малювання мабуть зумовлене тим, що в нашій культурі мати часто є ядром, виконує найбільш важливі функції сім'ї, більше часу буває з дітьми, ніж інші, приділяє їм увагу.

Другим малюнком, що малювали діти була уявна сім'я. Дітям була дана інструкція *«Намалюй якусь сім'ю так, як ти собі її уявляєш Якщо хочеш можеш додати до малюнка інші деталі»*.

Структура малюнка.

Щодо структури малюнка, то можна сказати, що у найраціональніших натур переважають ізольовані фігури, які не входять між собою в контакт, у той час як найбільш чутливі діти схильні зобразити сім'ю зайнятою якоюсь діяльністю, що знаходиться в русі. Серед малюнків сільських дітей було чотири роботи, а серед міських дві де члени родини були зайняті діяльністю.

Найпривабливіший персонаж.

Серед дитячих робі були помічені персонажі, що виконані із більшою любов'ю, кожна деталь доведена до кінця. Четверо дітей із сільських сімей виділили у своїх малюнках маму, лише одна дитина батька. Серед міських дітей троє найкращими намалювали маму, двоє батька.

Стосунки між персонажами.

Іноді дитина малює себе набагато яскравіше і детальніше, ніж батьків, які ніби створюють їй фон. Такі малюнки часто виявляють ставлення дитини до себе як до когось важливого, унікального, а до інших – як до менш важливих і привабливих. Особливу увагу тут слід звернути на те, що серед сільських дітей четверо дітей на малюнках зобразили тільки себе.

Одна дитина із сільської сім'ї та одна із міської на малюнку розташувала себе поруч із фігурою батька, що вказує на сильне почуття суперництва і бажання дитини зайняти таке ж важливе й авторитетне місце в сім'ї як і батько.

Батьки. Зазвичай батьки зображуються парою. Але на дитячих малюнках сільських дітей лише двоє зобразили батьків об'єднаних, а серед малюнків міських дітей таких робіт було три.

Одна дитина із сільської сім'ї, що живе лише із одним із батьків зобразила на малюнку маму та батька, виражаючи цим своє бажання, щоб їх союз відновився.

Ідентифікація. Дитина здатна відносно просто ототожнювати себе з тими персонажами, які зображує. Доволі часто діти ототожнюють себе з батьками. Ідентифікація з одним із батьків своєї статі, що дитина бажає мати кращі стосунки з тим із батьків, хто має протилежну стать. Двоє дівчат із сільських сімей у своїх малюнках ототожнили себе з мамою, це означає, що дані діти бажають мати кращі стосунки із своїх батьком. Серед малюнків міських дітей таких робіт було чотири. Стосовно ідентифікації себе із батьком така робота була лише одна серед малюнків міських дітей.

Також серед робіт сільських дітей наявна одна робота, де дитина ідентифікує себе з персонажем нечітко намальованим і декілька разів стертим, це може означати, що дана дитина відчуває великі труднощі і напруженість у стосунках в сім'ї і самим собою.

Наявність або відсутність того чи іншого члена сім'ї. Найбільш часто у дитячих малюнках спостерігалася відсутність братів та сестер, що пов'язано з ситуацією конкуренції в сім'ї. Діти із багатодітних сімей у уявній сім'ї намалювали лише по одній дитині, а діти із однодітних сімей на малюнку збільшили кількість дітей. Таких малюнків серед робіт сільських дітей було дев'ять, а серед міських вісім.

Порівнюючи дитячі малюнки сільських та міських дітей, слід зазначити, що великих відмінностей не було помічено. Серед обох категорій дітей були наявні роботи, що вказують на пошук людини спроможної задовольнити потребу дитини в близьких емоційних контактах. Необхідно звернути увагу на те, що у більшості досліджуваних дітей був виявлений низький рівень емоційних зв'язків у сім'ї.

Серед досліджуваних 50% дітей (7 сільських, 8 міських) намалювали першою маму. Це означає, що саме мати для дитини є головною та найбільш емоційно близькою людиною, яка більше часу приділяє дітям в порівнянні з батьком. Це можна помітити і у малюванні найбільш привабливого персонажа. Саме мати найчастіше була зображена

найкращою у роботах як сільських та і міських дітей. Двоє сільських та четверо міських дітей бажають мати кращі стосунки з батьком.

Відмінність у малюнках сільських та міських дітей спостерігається у малюванні стосунків між персонажами. Серед сільських дітей четверо на малюнку зобразили тільки себе. Це може бути пов'язане з тим, що батьки із сільських сімей більш незадоволені собою та своїх життям і хочуть реалізувати свої надії через свою дитину, ставлячи її на перше місце.

Підсумок

Значення сім'ї, у житті дитини важко переоцінити, тому що саме в сім'ї здійснюється перший контакт не тільки дітей та батьків а також дітей різного віку. Саме батьківські почуття та турбота – людські почуття, що збагачують індивіда як особистість. В сім'ї діти поступово привчаються до складного світу дорослих.

Нажаль на даний час сім'я як соціальний інститут перебуває у стані гострої кризи, що, звичайно, негативно впливає на виконання нею основних функцій, тобто на життєдіяльність сім'ї: матеріально-економічне забезпечення, житлово-побутові умови. Це, в свою чергу, створює певний морально-психологічний клімат, який впливає на духовність сім'ї, виховання дітей.

Що ж таке відповідальне батьківство і коли воно приходить в наше життя?

Цей термін означає, що приготування до відповідального батьківства починається ще перед шлюбом, ще тоді коли ми не зустріли свого майбутнього супутника, означає вірити в життя, бути відкритим до інших, приділяти увагу кожній людині, незалежно від її соціального становища, мати до людей повагу. Означає – приймати дітей навіть тоді, коли вони не є такими як ми сподівалися, навіть, якщо ми хотіли бачити їх зовсім іншими, зрозуміти хто вони, тобто їх любити.

Сімейне життя склалося віддавна так, що батьківські обов'язки поділяються між батьком і матір'ю, і притім поділяються нерівномірно. Найважливіші турботи по догляду та вихованням дітей лягають на матір як тому, що вона в стані віддати дітям більше часу, ніж батько, так і тому, що за традицією вона більше звикла до цього. Цією близькою участю матері в житті дітей у їхньому ранньому віці визначається і моральний її вплив на них у ці перші їхні роки.

Сьогодні батьківська роль стала особливо складною і проблематичною.

Справа, очевидно в тім, що сучасні чоловіки приділяють менше увагу родині і дітям. Батько перестав бути єдиним годувальником і дисциплінуючим фактором. Сьогодні з'явилося покоління, яке не знало батьківського виховання, не має взірця для наслідування. Тому часто батьки „відкупляються” подарунками чи грошовими ін'єкціями. Щоб без проблем включитися в процес виховання, чоловікам варто пам'ятати тільки одне: виховання дітей – це не тільки забезпечення їжі, сну і сухих штанців. Це ще й створення нової особистості, і наука спілкування, і відповіді на численні запитання.

Проведене дослідження дало можливість оцінити сучасний стан розвитку сім'ї, проаналізувати особливості уявлень про батьківство як соціальної ролі сільськими та міськими жителями.

Було з'ясовано, що діти більше відчують близькість з матір'ю і відвертіші з нею, ніж з батьком. Більшість дітей хотіли б бачити в батьках друзів і радників.

Нажаль у сьогоднішній складний час батьки змушені великого значення надавати зароблянню коштів для виживання сім'ї, забуваючи при цьому про головну функцію сім'ї – виховну.

У більшості як сільських так і міських досліджуваних сімей було виявлено низький рівень емоційних зв'язків родини.

Але все ж таки існує помітна різниця в уявленні про батьківство міських та сільських жителів. Значна кількість сільських дітей відносять до себе як до когось важливого, унікального а до інших – як до менш важливих і привабливих. Це може бути пов'язане з тим, що батьки із сільських сімей більш незадоволені собою та своїм життям і хочуть реалізувати свої надії через свою дитину, ставлячи її на перше місце.

Нажаль батьківські почуття і батьківська роль як сільських так і міських жителів, вимагають визначеного виховання і навчання.

Список використаних джерел

1. В. Бондаровська. Школа для батьків - К.: МГЦ Розрада., 2003. – 320 с.
2. Соціальний супровід сімей, які опинилися у складних життєвих обставинах / За ред. Д. Звереві – Київ. 2008. – 293с.
3. Крюкова Т. Л. Психология семьи: жизненные трудности и совладение с ними. — СПб., Речь, 2005. — 240 с.
4. Овчарова Р. В. Родительство как психологический феномен: учебное пособие. - М.: Московский психолого-социальный институт, 2006. - 496 с.
5. Андреева Т. В. Семейная психология: Учеб. пособие. — СПб.: Речь, 2004. — 244 с.
6. Филипова Ю.В. Психологические основы работы с семьей.- Я.2003.-
7. Р.В. Овчарова. Психология родительства. – М. 2005.- 359с.
8. Филиппова Г. Г. Психология материнства: Учебное пособие. — М.: Изд-во Института Психотерапии, 2002. — 240 с.
9. Шнейдер Л.Б. Семейная психология – М.: Аккад.Пр.,20006 -768 с.
10. Методичні матеріали з питань формування усвідомленого батьківства / За ред.. Г.М. Лактіонової. – Київ. 2006. – 91 с.
11. Кравець В.П. Психофізіологічні та психолого – педагогічні аспекти формування усвідомленого батьківства. –К.: Вид. Центр «Академія»,2001-244с.
12. Популярная психология для родителей / Под ред. А.А. Бодалева. –М.: Педагогика, 1995. -256с.